

УДК 316.4.063.7:070.13(477)“1906–1914”

Олешко Н. П.кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства, Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, Харків), sufika@mail.ru**РЕПРЕСИВНІ ЗАХОДИ РОСІЙСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО УКРАЇНОМОВНОЇ ПРЕСИ (1906–1914 РР.) ЗА МАТЕРІАЛАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ**

Досліджено заборони та утиски щодо україномовної преси в підросійській Україні на початку ХХ ст. Особлива увага приділяється висвітленню матеріалів українських наддніпрянських періодичних видань, що містять дані про репресивні заходи, які вживала російська влада для усунення та нерозповсюдження україномовного друкованого слова в Наддніпрянській Україні протягом 1906–1914 років. За результатами даного дослідження визначено, що проти україномовної преси даного періоду вживалися різні репресивні заходи – від покарання видань за розміщення на своїх шпальтах статей українською мовою, накладення штрафів на видання і видавців, арештів і судових процесів проти редакцій україномовної періодики, проти співробітників пресових видань та передплатників до повного закриття пресових видань.

Ключові слова: *україномовна преса, заборони, штрафи, репресії, великодержавний шовінізм, національна свідомість, громадська думка.*

Специфіка сьогодення вимагає від нас ще глибшого переосмислення інформаційного впливу на людей, особливо на їх свідомість. На думку волонтерів з м. Артемівськ, що брали участь у міжнародній конференції, присвяченій волонтерському руху (м. Харків, ХНАДУ, 2015 р.), у частини населення Донеччини, одурманеній російськими ЗМІ, простежується невідповідність проявів на рівні свідомості та на рівні підсвідомості, що знаходить своє вираження в неадекватних діях. Такі люди, навіть розуміючи, що чинять неправильно, продовжують проголошувати нав'язані Росією думки і протистояти всьому українському.

Характерним для України пострадянського періоду, було не усвідомлення помилок історичного минулого і до яких трагічних наслідків це зможе призвести. Як на початку ХХ ст. в Російській імперії так і на початку ХХІ ст. в Росії спостерігається шалене зростання великодержавного шовінізму, хоча Росія у засобах масової інформації звинувачує у цьому Україну. Російські урядовці досить вдало використовували і використовують досвід минулого, зокрема у сфері інформації та ідеології, намагаючись зруйнувати код національної ідентичності, закладаючи в уми українців вірус свідомості. Це супроводжується викривленням, підтасуванням, трактуванням зі своєї точки зору фактів та подій, нав'язуючи своє бачення та чужу історію українському суспільству і всьому світові.

Отже, на нашу думку, найпотужнішою зброєю є інформаційна зброя, яка використовувалася і використовується як один із чинників для підкорення населення певних територій. Тому, як на початку ХХ ст., так і на сучасному етапі, проблема блокади українських засобів інформації, захисту українського й російського суспільств від цензури і відвертої інформаційної провокації та неправди з боку російського провідного осередку залишається досить актуальним. Тим більше, що засоби масової інформації формують громадську думку, сприяють відродженню національної свідомості та поглибленню почуття патріотизму.

Стан розвитку та розповсюдження україномовної преси на початку ХХ ст. в Наддніпрянській Україні визначався, в першу чергу, політикою російського імперського уряду, що будь-якими засобами намагався як мінімум уповільнити поширення україномовних видань, а як максимум – повністю заборонити україномовне друковане слово. Поряд із тим, багато залежало й від волі редакторів, видавців, журналістів української наддніпрянської преси. На сторінках українських видань зазначалося, що преса – наймогутніший фактор популяризації ідей, подій і справ [24, с. 96; 36, с. 171]. М. Грушевський відзначав, що друковане слово, зокрема газети й журнали, залишалося дуже дієвим засобом політичного та національного виховання народу [7, с. 86–87]. Основною метою української преси досліджуваного періоду було пробудження національної свідомості українського народу через ознайомлення його з рідною історією, географією, мовою; об'єднання українських сил для спільної національно-культурної та політичної боротьби шляхом пропаганди ідеї всеукраїнської спільності та солідарності на шпальтах газет і журналів; прагнення до утворення національної української автономії або незалежної самостійної України на підставі єдності мови, культури й історії як неодмінного наслідку національно-визвольної боротьби; ознайомлення інших народів із життям українців, з їх потребами та прагненнями з метою викриття безпідставного твердження, що українці – буцімто частина російського або польського народів.

Серед дослідників, які вивчали окремі аспекти розвитку української преси, зокрема, роль української преси в національно-культурному і суспільно-політичному житті українського народу в дореволюційний період варто відмітити М. Грушевського [6, с. 318], В. Дорошенка [12], І. Франка [30]. Характеристику преси даного періоду дав В. Ігнатієнко [18; 19]. Пресу як важливе джерело національно-визвольного руху другої пол. ХІХ – першої чверті ХХ ст. досліджено в дисертації І. Крупського [20]. Сучасними дослідниками української преси даного періоду є Т. Антонченко [1], О. Березовський [2], Н. Кузіна [21], Н. Сидоренко [29], О. Яцина [37], Т. Бурдега [3].

Мета нашого дослідження – висвітлення проблем існування україномовної преси Наддніпрянської України в Російській імперії за матеріалами української наддніпрянської преси (1906–1914 рр.). Наше завдання – визначити, які репресивні заходи вживалися російською владою для усунення та нерозповсюдження україномовного друкованого слова в Наддніпрянській Україні після декларативного проголошення свободи слова та друку 1905 року.

Методологічною основою є принципи історизму й об'єктивності. Використано загальнологічні (аналіз і синтез) методи, порівняльно-історичний, описовий, проблемно-хронологічний методи, метод періодизації та причинно-наслідковий аналіз. Результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових розробках з історії преси, України, а також при викладанні курсів та спецкурсів з цих дисциплін.

За даними преси, через те, що українське друковане слово протягом багатьох років було заборонено, в

урядових колах і серед міщанства усталився погляд на нього, як на незаконне явище. Українська книжка, журнал і газета в очах цих “людців у футлярах” були чимось ненормальним, з чим треба негайно боротися [25, с. 92]. До української преси вживали репресивні заходи, чого не було стосовно російської та преси інших націй, а саме – покарання видань за розміщення на своїх шпальтах статей українською мовою, але та ж сама стаття, надрукована російською мовою, не викликала ніяких дій з боку цензури й урядовців.

Через заборони та конфіскації протягом 1906 року багато видань припинили своє існування. Такі видання, як “Запоріжжя” і “Добра порада” (Катеринослав) було припинено через те, що вони друкувалися українською мовою і сприяли розвитку національної свідомості українського народу [29, с. 121]. Газету “Хлібороб” (Лубни) звинувачено в українському шовінізмі через її заклики до української автономії та національного самовизначення [29, с. 120]. Майже відразу після виходу перших номерів заборонено видання “Нова громада”, “Слобожанщина”, “Боротьба”, “Вільна Україна”, “Вісти” тощо.

Адміністративне свавілля призвело до помітного уповільнення розвитку української преси в Російській імперії. У деяких великих містах було заборонено продаж “Громадської думки” й “Рідного краю” вроздріб, а з народних читалень і бібліотек відбувалося вилучення взагалі всіх українських газет [11, с. 180].

Протягом 1906–1908 рр. редакції періодичних видань наштовхувалися на заборону продажу, штрафи, судові процеси, переслідування. Особливо такі заходи стали активно використовуватися після поразки революції 1905–1907 рр., коли запанувала столипінська реакція. Так, редакція газети “Слово” (Київ) у 1907 році тричі підлягала судовим переслідуванням, двічі штрафувалася на 200 карбованців; газета “Рада” була оштрафована на 800 карбованців; під час обшуку редакції “Літературно-наукового вісника” забрано рукописи, адреси і заарештовано співробітників. 18 січня 1907 року відбувся обшук і арешт композитора М. Лисенка, вдови М. Драгоманова – Л. Драгоманової, Є. Чикаленка, Б. Грінченка, Лесі Українки та її сестри [27, с. 9]. Також цього року було заборонено видання газети “Громадянин” у Києві [26, с. 12].

На зібранні київського духовенства під головуванням єпископа Агапита ухвалено звернення до митрополита Флавіана з доповідною запискою про панування у більшості пресових видань антирелігійних, антихристиянських, антидержавних громадських думок, а тому Агапит клопотався переглянути закон про друк [23, с. 4]. На Полтавщині поліцією було здійснено обшук і заарештовано помешкання за читання газети “Рада” і календаря “Просвіти” [22, с. 630].

Особливо значні удари щодо української періодики почалися з початку 1910 року. 20 січня 1910 року П. Столипін видав циркуляр про реєстрацію будь-яких “інородческих” товариств і видавництв, в якому наказувалося губернаторам не дозволяти заснування товариств “інородческих, в том числе украинских и еврейских, не зависимо от преследуемых ими целей”, з огляду “на несоответствие русским государственным задачам образования обществ, преследующих узкия национально-политическия цели, так как объединение

на почве таких национальных интересов ведет к усугублению начал национальной обособленности и розни и может вызвать последствия, угрожающия общественному спокойствию и безопасности” [10, с. 129]. Відносно цього українська преса писала, що цей циркуляр усталив нарешті одну з важливих для українського народу позицій, а саме: українці – окремий народ, а відтак і його мова є окремою від російської [5, с. 46–51].

На відповідальних редакторів тижневика “Село” 1910 року було накладено штрафи, а таємним наказом губернатора заборонено надавати передплатникам газети, з пошти усі примірники одразу надсилати до його канцелярії, що призвело до відмови передплатників від газети. Через це у лютому 1911 року “Село” припинило свою діяльність [7, с. 83; 31, с. 13–21]. Починаючи з березня 1911 року почав виходити тижневик “Засів”. Представники російського уряду зрозуміли, що “Засів” – це той же тижневик “Село”, через що з другої половини цього ж року на редакцію посипалися штрафи та переслідування. Оскільки в таких умовах складно було працювати, останній номер “Засіву” вийшов 1912 року [31, с. 21].

Про ті таємні заходи, що російська влада здійснювала проти української преси, видань та передплатників, стало відомо на шпальтах українських друкованих видань. З одного боку, українська преса ставила до відома про це український загаль, з іншого боку – це обурювало російських можновладців.

У статтях української преси, на думку російського уряду, обговорювалася тема українського сепаратизму, який підтримувався з Галичини, зокрема шляхом утворення українських товариств, що створювало умови для відродження українського сепаратистського руху [9, с. 129–134]. Звичайно, така ситуація сприяла підризу імперським забаганкам Росії. А для українського суспільства це було важливим чинником консолідації українського населення та відстоювання прав на існування своєї національної держави.

Майже систематично впродовж 1911–1914 років російська імперська влада на всіх рівнях намагалася знищити україномовну періодику та унеможливити діяльність українських редакторів, видавців, журналістів. Так редактора місячника “Українська хата” П. Богацького притягнуто до суду за оповідання Галини Журби “Коняка” [15, с. 5]; на 13 березня 1912 року призначили суд над редактором “Української Хати” Павлом Богацьким за статтю “Ганна Барвінок”. Захисником П. Богацького погодився стати харківський присяжний повірений Микола Міхновський [16, с. 5]. У Київському окружному суді при зачинених дверях було розглянуто справу редактора “Української Хати” П. А. Богацького. Його заарештували на 7 днів [14, с. 5].

Наступ на українське друковане слово відбувався на усіх напрямках. Зокрема, за передплату української газети голова Чигиринської повітової земської управи П. Давидович звільнив з посад лікаря Зандерсона із села Боровиці Чигиринського повіту та лікаря Свадковську із села Подорожне цього ж повіту [17, с. 5].

За матеріалами української преси, важливим чинником у репресивних заходах з боку російського уряду щодо українського слова були напади на

українство великодержавної та чорносотенної російської преси, яка підбурювала адміністрацію своїми статтями з доносами й брехнею на українство до вживання заходів проти так званого “українського сепаратизму” [35, с. 188].

Як повідомляла українська преса, репресії постійно супроводжували український національний рух у Російській імперії. Фактично і після 1905 р. залишалися гоніння на українську мову, зокрема переслідування української преси аж до заборони передплатникам отримувати передплачені видання; з 1911 р. набула свого розвитку нова форма репресій – погроми українських редакцій [13, с. 93–95]. Із листів від передплатників газети “Рада”, які наводилися в українській пресі, можна простежити репресивні заходи щодо даного видання та до його передплатників, а саме: вчитель із Полтавщини повідомляв про початок слідства проти нього через передплату ним “Ради”, тому він був змушений відмовитися від передплати газети, а замість своєї адреси надати адресу свого знайомого, який буде передплачувати “Раду”; вчитель з Поділля просив не надсилати газету на його адресу через примусове звільнення всіх, хто читає “Раду” [32, с. 568].

За матеріалами української преси, на розгляд до Державної Думи було внесено чорносотенцями законопроект про друк і пояснювальна записка до нього, в яких наголошувалося на тому, що українське друковане слово – це зло, з яким неодмінно треба боротися. На думку опозиції, яка входила до думської комісії з розгляду урядового законопроекту, за змістом проект суперечив поняттю свободи друкованого слова, яку передбачав жовтневий маніфест 1905 року, та позбавляв гарантії вільного розвитку й існування преси [25, с. 93]. Даний проект узаконював усі репресії, до яких вдавалася адміністративна практика, та вносив нові обмеження – відновлював попередню цензуру, старий порядок дозволу на випуск видання тощо [28, с. 46–49]. Зокрема, передбачалося створення особливих органів щодо стеження за друком у великих містах, а для невеликих провінційних міст пропонувалося встановлення порядку, за яким необхідно було отримати міністерський дозвіл на періодичне видання. Це унеможливило існування провінційних українських видань.

Законопроект також передбачав обмеження культурного й політичного спілкування українського народу, роз’єднаного кордонами; ставав перешкодою єднання обох частин України. У проекті заборонялося іноземним підданам стати на чолі будь-якого видання в Росії, а відтак і в Наддніпрянській Україні, а відповідальними видавцями могли стати тільки ті з них, які отримали дозвіл міністра внутрішніх справ. Тобто діячі українського національно-визвольного руху такого дозволу отримати не могли.

Передбачалося існування виключно тієї преси, що створювалася на засадах значного капіталу (грошової відповідальності у великих розмірах). Українська ж преса існувала в основному за рахунок громадських грошових коштів, пожертв, меценатства тощо і не мала значних коштів. Отже і тут їй перекривали шлях до читача. Дозвіл на видання не видавався, якщо його назва або програма не відповідали “кримінальному

законові чи благопристойності”. Звичайно, що ця відповідність мала регулюватися адміністративними сферами, а відтак нічого доброго для української періодики чекати не доводилося.

У селі Озеряни на Полтавщині урядником збиралася інформація про передплату “Ради”, інспектором заборонялося вчителям передплачувати українські видання, а в Києві було накладено штраф на “Раду” та “Маяк” [34, с. 173, 175]. До редакції “Ради” надходили листи від передплатників (учителів, фельдшерів) з проханням припинити надсилання газети через “давление свыше” [33, с. 593].

До початку Першої світової війни царська адміністрація не наважувалася звести до однієї системи всі репресивні заходи щодо української преси. І лише з початком війни російський уряд почав вживати кардинальних дій у справі нищення українського руху: 1914 року вийшов Указ Миколи II про заборону української преси, київська цензура проголосила, що на українські видання буде надаватися дозвіл тільки тоді, коли вони друкуватимуться “общерусским правописом” [4, с. 496].

Виходячи з вищезгаданого, можна зробити висновок, що з боку російського уряду щодо українського слова вживалися такі репресивні заходи:

- 1) покарання видань за розміщення на своїх шпальтах статей українською мовою;
- 2) накладання штрафів на редакції, редакторів;
- 3) вилучення взагалі всіх українських газет із народних читалень і бібліотек;
- 4) обшуки редакцій, редакторів, приміщень, де відбувалось читання української преси, та передплатників;
- 5) звільнення з посад передплатників;
- 6) арешти та судові процеси проти редакцій україномовної періодики, проти співробітників пресових видань та передплатників;
- 7) погроми українських редакцій;
- 8) заборони продажу україномовних газет і журналів у великих містах;
- 9) заборони передплачувати українську періодичку службовцям і покарання тих, хто її виписував;
- 10) заборони видавати періодичні видання адресатам по селах;
- 11) заборони виходу пресових видань через їх популяризацію ідей відродження національної свідомості та української державності;
- 12) повна заборона україномовних видань Указом Миколи II 1914 року.

Поряд із тим, в українській пресі наголошувалося на одному дуже важливому чиннику, який сприяв пробудженню самосвідомості українського народу та спонукав його до енергійної боротьби за свою свободу. А саме, вона зазначала, що всі заборони та штрафи щодо українських видань були доказом життєвості українського руху, бо це не давало “закиснути” українському руху, розвивало його опозиційність, привчало відстоювати свої права, незважаючи на адміністративні утиски [8, с. 332–334].

Список використаних джерел

1. Антонченко Т. В. Періодична преса Києва як джерело вивчення суспільно-політичної історії України (1905–1914 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / Т. В. Антонченко. – К.,

2004. – 15 с.

2. Березовський О. М. Українська преса Наддніпрянщини: Пропаганда та відстоювання національних домагань українства (1905–1907 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. М. Березовський. – К., 2004. – 16 с.

3. Бурдега Т. Відродження української преси у Наддніпрянській Україні (1905–1907) / Т. Бурдега // Теле– та радіожурналістика: [збірник наукових праць]. – Львів: ЛНУ, 2012. – Вип. 11. – С. 16–27.

4. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.

5. Грушевський М. На українські теми. Гімн вдячності / М. Грушевський // Літературно–науковий вісник. – 1910. – Т. 50, кн. 4–6. – С. 46–51.

6. Грушевський М. На українські теми. Крячуть ворони / М. Грушевський // Літературно–науковий вісник. – 1907. – Т. 37, кн. 1–3. – С. 318–329.

7. Грушевський М. На українські теми. Недооцінювання / М. Грушевський // Літературно–науковий вісник. – 1911. – Т. 55, кн. 7–8. – С. 81–88.

8. Грушевський М. На українські теми. Слово на малодушних / М. Грушевський // Літературно–науковий вісник. – 1910. – Т. 49, кн. 2. – С. 330–334.

9. Грушевський М. На українські теми. Фабрикація сепаратизму / М. Грушевський // Літературно–науковий вісник. – 1911. – Т. 53, кн. 3–4. – С. 128–134.

10. Грушевський М. Справа українських кафедр і наші наукові потреби / М. Грушевський // Літературно–науковий вісник. – 1907. – Т. 37, кн. 1–3. – С. 42–57, 213–220.

11. Д.Д. Украинская пресса / Д.Д. // Украинский вестник. – 1906. – №4. – С. 179–183.

12. Дорошенко В. Українська преса / В. Дорошенко // Ілюстрований календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1914. – Львів, 1914. – С. 218–223.

13. Ефремов С. На текущие темы / С. Ефремов // Украинская Жизнь. – 1913. – №1. – С. 92–99.

14. З нашого життя // Сніп. – 1912. – №14. – С. 5.

15. З нашого життя. Конфіскація “Української хати” // Сніп. – 1912. – №9. – С. 5.

16. З нашого життя. Суд над редактором “Української хати” // Сніп. – 1912. – №9. – С. 5.

17. З нашого життя. Утиски за українську газету // Сніп. – 1912. – №16. – С. 5.

18. Ігнатієнко В. Історія української преси та її вивчення / В. Ігнатієнко // Бібліологічні вісті. – 1923. – Ч. 3. – С. 21–26.

19. Ігнатієнко В. Українська книжка і преса в історичному розвитку / В. Ігнатієнко // Книга. – 1923. – №3. – С. 3–6.

20. Крупський І. В. Преса як джерело досліджень національно–визвольних змагань за українську державність: (др. пол. XIX – перша чверть XX ст.): автореф. дис. ... д-р. іст. наук: 07.00.01 / І. В. Крупський. – К., 1996. – 29 с.

21. Кузіна Н. В. Роль “Літературно–наукового вісника” в національному відродженні України (київський період 1907–1919 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Н. В. Кузіна. – К., 2003. – 18 с.

22. Матушевський Ф. З українського життя / Ф. Матушевський // Літературно–науковий вісник. – 1908. – Т. 41, кн. 3. – С. 619–636.

23. На Україні // Рідний край. – 1907. – №3. – С. 4.

24. На Украине и вне ее. Награда издательству // Украинская жизнь. – 1912. – №10. – С. 96.

25. Павловський М. Законопроект про печать / М. Павловський // Літературно–науковий вісник. – 1914. – Т. 66, кн. 1–3. – С. 91–96.

26. По Україні // Рідний край. – 1907. – №1. – С. 12.

27. По Україні // Рідний край. – 1907. – №4. – С. 9.

28. Садовський В. Законопроект о печати и украинская пресса / В. Садовський // Украинская жизнь. – 1913. – №6. – С. 41–49.

29. Сидоренко Н. М. Національні проблеми в українській пресі Росії (1905–1914) / Н. М. Сидоренко // Українська періодика: історія і сучасність. Тези доповідей і повідомлень. Всеукраїнська науково–теоретична конференція, 9–10 грудня 1993 р. – Львів, 1993. – С. 119–123.

30. Франко І. Дещо про нашу пресу / І. Франко // Літературно–науковий вісник. – 1905. – Т. 31, кн. 8. – С. 174–188.

31. Тищенко–Сірий Ю. Перші наддніпрянські українські масові політичні газети: 1909–1912 / Ю. Тищенко–Сірий. – Нью–

Йорк: Українське Американське Вид–во, 1952. – 22 с.

32. Черкасенко С. З українського життя / С. Черкасенко // Літературно–науковий вісник. – 1913. – Т. 61, кн. 1–3. – С. 564–570.

33. Черкасенко С. З українського життя / С. Черкасенко // Літературно–науковий вісник. – 1914. – Т. 65, кн. 1–3. – С. 582–595.

34. Черкасенко С. З українського життя / С. Черкасенко // Літературно–науковий вісник. – 1914. – Т. 66, кн. 1–3. – С. 167–175.

35. Черкасенко С. Українське життя в 1912 році / С. Черкасенко // Літературно–науковий вісник. – 1913. – Т. 61, кн. 1–3. – С. 183–193.

36. Черкасенко С. Українське життя року 1913 / С. Черкасенко // Літературно–науковий вісник. – 1914. – Т. 65, кн. 1–3. – С. 167–175.

37. Яцина О. А. Національно–культурний рух 1907–1914 років і українська преса: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. А. Яцина. – Харків, 2002. – 16 с.

References

1. Antonchenko T. V. Periodychna presa Kyjeva jak dzherelo vyvchennja suspil'no–politychnoi' istorii' Ukraïny (1905–1914 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.06 / T. V. Antonchenko. – K., 2004. – 15 s.

2. Berezovs'kyj O. M. Ukrai'ns'ka presa Naddniprojanshyny: Propaganda ta vidstojuvannja nacional'nyh domagan' ukrai'nstva (1905–1907 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / O. M. Berezovs'kyj. – K., 2004. – 16 s.

3. Burdega T. Vidrodzhennja ukrai'ns'koi' presy u Naddniprojans'kij Ukraïni (1905–1907) / T. Burdega // Tele– ta radiozhurnalistyka: [zbirnyk naukovykh prac']. – L'viv: LNU, 2012. – Vyp. 11. – S. 16–27.

4. Grushevs'kyj M. Iljistrovana istorija Ukraïny / M. Grushevs'kyj. – K.: Naukova dumka, 1992. – 544 s.

5. Grushevs'kyj M. Na ukrai'ns'ki temy. Gimn vdjachnosti / M. Grushevs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1910. – T. 50, kn. 4–6. – S. 46–51.

6. Grushevs'kyj M. Na ukrai'ns'ki temy. Krjachut' vorony / M. Grushevs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1907. – T. 37, kn. 1–3. – S. 318–329.

7. Grushevs'kyj M. Na ukrai'ns'ki temy. Nedoocinjuvannja / M. Grushevs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1911. – T. 55, kn. 7–8. – S. 81–88.

8. Grushevs'kyj M. Na ukrai'ns'ki temy. Slovo na malodushnyh / M. Grushevs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1910. – T. 49, kn. 2. – S. 330–334.

9. Grushevs'kyj M. Na ukrai'ns'ki temy. Fabrykacija separatyizmu / M. Grushevs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1911. – T. 53, kn. 3–4. – S. 128–134.

10. Grushevs'kyj M. Sprava ukrai'ns'kyh kafedr i nashi naukovy potreby / M. Grushevs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1907. – T. 37, kn. 1–3. – S. 42–57, 213–220.

11. D.D. Ukrainskaja pressa / D.D. // Ukrainskij vestnik. – 1906. – №4. – S. 179–183.

12. Doroshenko V. Ukrai'ns'ka presa / V. Doroshenko // Iljistrovanyj kalendar Tovarystva “Prosvita” na zvyčajnyj rik 1914. – L'viv, 1914. – S. 218–223.

13. Efremov S. Na tekushhie temy / S. Efremov // Ukrainskaja Zhizn'. – 1913. – №1. – S. 92–99.

14. Z nashogo zhyttja // Snip. – 1912. – №14. – S. 5.

15. Z nashogo zhyttja. Konfiskacija “Ukrai'ns'koi' haty” // Snip. – 1912. – №9. – S. 5.

16. Z nashogo zhyttja. Sud nad redaktorom “Ukrai'ns'koi' haty” // Snip. – 1912. – №9. – S. 5.

17. Z nashogo zhyttja. Utysky za ukrai'ns'ku gazetju // Snip. – 1912. – №16. – S. 5.

18. Ignatijenko V. Istorija ukrai'ns'koi' presy ta i'i' vyvchennja / V. Ignatijenko // Bibliologichni visti. – 1923. – Ch. 3. – S. 21–26.

19. Ignatijenko V. Ukrai'ns'ka knyzhka i presa v istorychnomu rozvytku / V. Ignatijenko // Knyga. – 1923. – №3. – S. 3–6.

20. Krups'kyj I. V. Presa jak dzherelo doslidzhen' nacional'no–vyzvol'nyh zmaganj' za ukrai'ns'ku derzhavnist': (dr. pol. XIX – persha chvert' XX st.): avtoref. dys. ... d-r. ist. nauk: 07.00.01 / I. V. Krups'kyj. – K., 1996. – 29 s.

21. Kuzina N. V. Rol' “Literaturno–naukovogo visnyka” v nacional'nomu vidrodzhenni Ukraïny (kyi'vs'kyj period 1907–1919

rr.): Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / N. V. Kuzina. – K., 2003. – 18 s.

22. Matushevs'kyj F. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / F. Matushevs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1908. – T.41, kn. 3. – S.619–636.

23. Na Vkr'ai'ni // Ridnyj kraj. – 1907. – №3. – S.4.

24. Na Ukraine i vne ee. Nagrada izdatel'stvu // Ukrainskaja zhizn'. – 1912. – №10. – S.96.

25. Pavlovs'kyj M. Zakonoprojekt pro pechat' / M. Pavlovs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1914. – T.66, kn. 1–3. – S.91–96.

26. Po Ukrai'ni // Ridnyj kraj. – 1907. – №1. – S.12.

27. Po Ukrai'ni // Ridnyj kraj. – 1907. – №4. – S.9.

28. Sadovskij V. Zakonoprojekt o pechati i ukrainskaja pressa / V. Sadovskij // Ukrainskaja zhizn'. – 1913. – №6. – S.41–49.

29. Sydorenko N. M. Nacional'ni problemy v ukrai'ns'kij presi Rosii' (1905–1914) / N. M. Sydorenko // Ukrai'ns'ka periodyka: istorija i suchasnist'. Tezy dopovidej i povidomlen'. Vseukrai'ns'ka naukovо–teoretychna konferencija, 9–10 grudnja 1993 r. – L'viv, 1993. – S.119–123.

30. Franko I. Deshho pro nashu presu / I. Franko // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1905. – T.31, kn. 8. – S.174–188.

31. Tyshhenko–Siryj Ju. Pershi naddniprojans'ki ukrai'ns'ki masovi politychni gazety: 1909–1912 / Ju. Tyshhenko–Siryj. – N'ju–Jork: Ukrai'ns'ke Amerykans'ke Vyđ–vo, 1952. – 22 s.

32. Cherkasenko S. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / S. Cherkasenko // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1913. – T.61, kn. 1–3. – S.564–570.

33. Cherkasenko S. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / S. Cherkasenko // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1914. – T.65, kn. 1–3. – S.582–595.

34. Cherkasenko S. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / S. Cherkasenko // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1914. – T.66, kn. 1–3. – S.167–175.

35. Cherkasenko S. Ukrai'ns'ke zhyttja v 1912 roci / S. Cherkasenko // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1913. – T.61, kn. 1–3. – S.183–193.

36. Cherkasenko S. Ukrai'ns'ke zhyttja roku 1913 / S. Cherkasenko // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1914. – T.65, kn. 1–3. – S.167–175.

37. Jacyna O. A. Nacional'no–kul'turnyj ruh 1907–1914 rokiv i ukrai'ns'ka presa: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / O. A. Jacyna. – Harkiv, 2002. – 16 s.

Oleshko N. P., Candidate of Science in History, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies, Kharkiv National Automobile and Highway University (Ukraine, Kharkiv), sufika@mail.ru

Repressive actions of the Russian authorities in relation to the Ukrainian–language press (1906–1914) by materials of periodicals in Naddniprojansk Ukraine

The article is devoted to the study of oppression against the Ukrainian–language press in Ukraine and its prohibition under Russian rule at the beginning of the twentieth century. Particular attention is paid to revealing materials of Ukrainian Naddniprojansk periodicals containing the information about the repressive measures applied by the Russian authorities for elimination and non–dissemination of the Ukrainian–language printed word in Naddniprojansk Ukraine during the period of 1906–1914. By the results of the study it has been determined that against Ukrainian press of the given period different repressive measures were applied – from punishing publications for posting articles in Ukrainian on their pages, imposing fines on publications and publishers, arrests and legal proceedings against editors of Ukrainian periodicals, against employees of press publications and subscribers to the complete closure of the press publications.

Keywords: Ukrainian–language press, prohibition, fines, repressions, great–power chauvinism, national consciousness, public opinion.

Oleshko N. P., кандидат исторических наук, доцент кафедры украиноведения, Харьковский национальный автомобильно–дорожный университет (Украина, Харьков), sufika@mail.ru

Репрессивные меры российской власти по отношению к украиноязычной прессе (1906–1914 гг.) по материалам украинской надднепроянской периодики

Исследовано запреты и утеснения украиноязычной прессы в подроссийской Украине в начале XX ст. Особое внимание уделяется освещению материалов украинских надднепроянских периодических изданий, в которых имеются данные о репрессивных мерах, которые применяла российская власть для вытеснения и нераспространения украиноязычного печатного слова в Надднепроянской Украине в 1906–1914 годах. В результате данного исследования определено, что против украиноязычной прессы данного периода применялись различные репрессивные меры – от наказаний изданий за размещение в своих колонках статей на украинском языке, наложения штрафов на издания и издателей, арестов и судебных процессов против редакций украиноязычной периодики, против сотрудников прессовых изданий и подписчиков до полного закрытия прессовых изданий.

Ключевые слова: украиноязычная пресса, запреты, штрафы, репрессии, великодержавный шовинизм, национальное сознание, общественное мнение.

* * *

УДК 636.082:009

Бородай І. С.
начальник відділу інтелектуальної власності,
маркетингу інновацій та аспірантури, Інститут
розведення і генетики тварин ім. М. В. Зубця НААН
(Україна, Чубинське), irinaboroday@online.ua

МЕТОД ЕКСПЕДИЦІЙНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ТВАРИНИЦТВА В СИСТЕМІ МЕТОДОЛОГІЇ ЗООТЕХНІЧНОЇ НАУКИ

Автором висвітлено передумови становлення експедиційного методу у системі методології зоотехнічної науки в другій половині XIX – на початку XX ст. Узагальнено результати перших на території Російської імперії, найбільш масштабних обстежень худоби, їх значення в становленні і розвитку зоотехнічної науки. Обґрунтовано роль вітчизняних учених в розробленні методу експедиційного обстеження та його запровадженні як одного із основоположних методів наукових досліджень у галузі тваринництва. Дослідження ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових, структурно–функціональних та історичних методів, а також широкої джерельної бази, основу якої складають архівні документи.

Ключові слова: тваринництво, зоотехнічна наука, експедиційний метод, годівля, сільськогосподарські тварини, методологія дослідження.

На сучасному етапі державотворення в Україні гарантом її продовольчої безпеки та стабільності народногосподарського комплексу, дієвим важелем забезпечення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках є подальший розвиток тваринництва, яке, задовольняючи потреби населення в продуктах харчування, сприяє збереженню здоров'я нації. Фундаментом подальшого піднесення тваринництва є зоотехнічна наука, основні завдання якої полягають у розробленні теорії і практичних прийомів ведення галузі. Зоотехнія як інтеграційна система відзначається кумулятивним характером наукового знання. На кожному історичному етапі вона синтезує в концентрованому вигляді свої минулі досягнення, при цьому кожен науковий результат входить невід'ємною частиною до її загального фонду. Спадкоємність зоотехнії, яка ґрунтується на фундаменті теоретичного знання, накопиченого попередніми поколіннями, забезпечує її поступальний, незворотний розвиток.

В умовах сьогодення особливого вивчення потребує становлення і розвиток методології зоотехнії, яка є однією з її первинних формотворних складових, що, з одного боку, перебуває у прямій залежності від змісту і рівня розвитку самої науки, її предмета та завдань, з іншого, – визначає її подальший розвиток, що ґрунтується на постійному вдосконаленні методологічного інструментарію.

Окремі питання еволюції методології зоотехнічної науки були узагальнені П. І. Вікторовим, І. В. Гузевим, А. І. Овсянниковим та ін. [4; 5; 7]. Однак до цього часу ґрунтового дослідження становлення і розвитку експедиційного методу обстеження значних масивів худоби проведено ще не було. З огляду на це автором поставлено завдання: узагальнити результати перших, найбільш масових обстежень тваринництва, розкрити значення цього заходу як одного із найбільш дієвих у системі методології зоотехнії, узагальнити внесок у його розроблення вітчизняних учених.